

[عبدالحسین طالعی]

کتاب تاج التراجم فی تفسیر القرآن للأعاجم نوشته ابوالمظفر شاهفور بن طاهر اسفراینی (شافعی، اشعری، متوفی ۴۷۱ ق) یکی از تفاسیر کهن فارسی است که برای نخستین بار در سال ۱۳۷۵ش با تحقیق نجیب مایل هروی توسط شرکت انتشارات علمی و فرهنگی با همکاری دفتر نشر میراث مکتوب منتشر شده است.

این کتاب، از جهت ادبی و واژگان نکاتی در بردارد که در پژوهش‌های ادبی باید بحث شود. اما هدف از این یادداشت، بررسی محتوایی آن است. نقد کتاب بر این اساس، فرصتی مبسوط می‌طلبد که فعلاً مقدور نیست. لذا در این فرصت کوتاه به درج یادداشت مختصری اکتفا می‌شود که زمانی کوتاه پس از انتشار کتاب نوشته شد.

بخشی از خطاها و تحریف‌های اعتقادی و عملی این تفسیر چنین است:

- ۱- اثبات امکان رؤیت خدای متعالی (۱۲/۱ و ۴۱، ۶۷۰/۲ و ۷۶۸، ۹۷۹/۳)
- ۲- امامت، از ضروریات دین نیست (۱۸/۱)
- ۳- اجماع امت، حق است (۱۹/۱)
- ۴- قبول حدیث عشره مبشره در شمار اصول اعتقادی است و نسبت دادن آن به حضرت امیر (۲۰/۱، ۱۴۳۱/۳)
- ۵- آمین گفتن در نماز بعد از قرائت حمد، سنت است (۵۶/۱)
- ۶- بیان احکام فقه شافعی ذیل آیات مربوط (۱۴۷/۱ و ۲۴۳، ۵۶۲/۲ و ۷۸۳ و ۷۸۵ و ۹۰۹)
- ۷- پیامبر، ابوبکر را امیر الحجاج قرار داده است (۲۱۰/۱)
- ۸- تحریف شأن نزول آیه لیلۃ المبیث (۲۱۸/۱)
- ۹- نسبت دادن جبر به امیرالمؤمنین علیه السلام (۲۸۸/۱)
- ۱۰- تحریف بحث راسخون فی العلم (۳۳۵/۱)
- ۱۱- اختلاف امت، رحمت است. (۳۹۸/۱)
- ۱۲- اولی الامر یعنی دو خلیفه یا همه صحابه (۵۰۱/۲)

- ۱۳- جبرئیل، نام فاروق را بر خلیفه دوم نهاد (۵۰۳/۲)
- ۱۴- آیه «انما ولیکم الله» در شأن خلیفه اول است (۵۹۰/۲)
- ۱۵- کتمان و انکار غدیر (۶۰۴/۲)
- ۱۶- رد ایمان حضرت ابوطالب، و نسبت دادن اشعار توحیدی آن جناب به دیگران (۶۴۱/۲ و ۹۱۰)
- ۱۷- اثبات جبر و ردّ اختیار (۶۸۰/۲ و ۶۹۶ و ۷۲۸ و ۸۱۶ و ۱۰۱۵/۳ و ۱۲۶۰)
- ۱۸- حدیث جعلی نجات پیامبران و امت‌هایشان در روز عاشورا (۷۶۵/۲ و ۱۰۰۰/۳ و ۱۰۲۲)
- ۱۹- حدیث جعلی تشبیه خلیفه اول به حضرت ابراهیم و عیسی، تشبیه خلیفه دوم به حضرت نوح و موسی. (۸۳۵/۲)
- ۲۰- نسبت دادن اولین مسلمان به خلیفه اول (۸۹۸/۲)
- ۲۱- برکت سقیفه برای اسلام و استدلال بر صحت آن (۹۱۶/۲)
- ۲۲- نفی عصمت پیامبران: ۸۱/۱، ۷۸۵/۲ و ۹۶۵ و ۱۰۶۸/۳ و ۱۱۱۲ و ۱۳۷۵ و ۱۴۱۰ و ۱۴۲۰ و ۱۴۲۵
- ۲۳- وصف ابوبکر به صدیق و مستندات آن (۱۲۴۸/۳)
- ۲۴- اهل ذکر که باید اسرار قرآن را از آنها پرسید، علمای اهل کتاب هستند (۱۴۰۲/۳)
- ۲۵- اهل بیت علم مخصوصی در مورد قرآن ندارند، و علم قرآن به تساوی میان همه پخش شده است (۱۴۳۵/۳)
- ۲۶- استناد به اسرائیلیات در این کتاب بسیار زیاد است. از باب نمونه چند مورد ذکر می‌شود:
- ۵۷/۱ و ۶۵ و ۹۱ و ۱۰۱ و ۱۰۶ و ۱۱۵ و ۱۳۲ و ۲۳۰ و ۲۶۸ تا ۲۸۳ (قصه طالوت) و ۳۰۲ و ۳۰۷ و ۳۳۶ و ۳۵۳ و ۳۶۰ و ۳۶۶ و ۳۹۰ و ۳۹۵ و ۴۲۹.
- ۵۷۷/۲ و ۶۳۰ و ۷۴۳ و ۷۴۷ و ۷۷۰ و ۷۹۱ و ۹۲۲.
- ۹۹۶/۳ و ۱۰۵۰ و ۱۰۶۱ و ۱۰۷۲ و ۱۰۸۲ و ۱۰۸۸ و ۱۰۹۹ و ۱۱۰۴ و ۱۱۲۴ و ۱۲۵۳ و ۱۲۶۶ و ۱۲۷۰ و ۱۳۰۰ و ۱۳۳۵ و ۱۳۶۰ و ۱۳۷۴ و ۱۴۱۶.
- ۲۷- نسبت دادن مطالب ناروا به شیعه امامیه: ۱۸۷/۱ و ۳۹۸ و ۶۹۹/۲ و ۱۲۳۰/۳.

۲۸- جعل فضائل برای خلفا و وابستگان آنها (به جز موارد بند ۴، ۷، ۱۳، ۱۹، ۲۰ و ۲۳ در همین یادداشت) ۳۱۳/۱ و ۲۴۶ و ۴۴۶، ۵۰۶/۲ و ۸۱۰ و ۸۳۵ و ۸۴۴ و ۸۶۴/۳، ۱۰۹۰. آنچه نوشته شد، بخشی از مطالب قابل نقد در این کتاب است که به نام تفسیر قرآن عرضه شده است. امید است این یادداشت، به عنوان مقدمه‌ای برای تدوین یک نقد جدی مورد استفاده قرار گیرد.